

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵՆԿ

Տարեկան դիմել 10 բուր, կես տարվանը 6 բուր:
Մասնական համարները 5 կողմով:
Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:
Օտարաբաղադրացիք դիմում են ուղղակի
Խմբագր. Քեդակա «Մասն»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՄԵՆԿ

ԱՄԵՆՈՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

ԿԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻ ՆԵՐԿԱՅ 1883 ԹԻՆ ՆՈՅՆ ԳԻՐԳՈՎ

ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՑՈՎ

I. ՏԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՎ ՅՕՒԴՈՒԹՆԵՐ: III. ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Բնականաւոր յօդուածներ, լեզվականութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Բնականաւոր յօդուածներ, լեզվականութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետոն, վեպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ՝ գիտութեան ամեն ճիւղերից, լեզվականութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Տարեկան 10 բուր, վեց ամսուայ 6 բուր, խրաքանչիւր ամսուայ 1 բուր: ՀԱՏՈՎ համարները 5 կողմով: ՀԱՍՑԻՆ՝ Խմբագր. Քեդակա «Մասն»:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այսպէս չեն վարվում: ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ՝ Նամակ՝ խմբագրին: Նամակ՝ խմբագրին: Ներքին լուրեր: ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Արտաքին լուրեր: ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Խաչադր-դի յիշատակարան:

ԱՅԳՊԵՍ ՁԵՆ ՎԱՐՎՈՒՄ

Երեկ ստացանք հետեւեալ յայտարարու-
թիւնը Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեանց:
«Քաղաքագլուխը պատու ունի հրաւիրել
պ. պ. իրաւաստներին շնորհ բերել 23-ին

ԽԵՂԵՐՈՎ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Մասն երկրորդ

II.

ԵՐՈՒՍԱԿԱՆ ՆՈՒՐԱԿԸ

1840 թուականն էր:
Անցել էր հինգ տարի այն օրից, որ մենք թո-
ղեցինք Պարսկաստանը:
Ռուսաստանի հիւսիսային, հեռաւոր գաւառնե-
րից մէկում, անապատի մէջ ցրված գիւղերի մի-
ջով, անցնում էր մի ծածկված կառ: Հինգ միա-
գոյն ու մեղ ձիւներ տանում էին նրան:
Այդ կառը, այնպէս ծածկված, անցել էր շատ
նահանգներ, շատ գաւառներ և ամեն տեղ, որտեղ
յայտնվել էր նա, ժողովուրդը խորին ջերմութեամբ
գովում էր նրան, որտեղ էր նրան և նրա փոխին
սրբել էր իր համբարներով:
Այժմ կառը չարժեքում էր գէպի մի մեծ գիւղ-
որ չորս վերաւ հեռաւորութեան վրա էր: Համա-
պարհի ամբողջ երկարութիւնը, որ տանում էր
գէպի մէջէն գիւղը, պատած էր մարդիկներով:
Ներս, մանուկ, աղջիկ և կին կոխ էին տալիս մի-
մեկին, առաջ էին մղում, որ տեսնեն անցոր-
դին: Բայց անցորդը չէր երևում, ծածկված կառ-
ի լուսամտաների վարդապետներն անպատ ցած
էին թողած:
Կառապանի տեղը նստած էր և կառապարում
էր ձիւները մի արեւմտեան խաւով: Սառը հիւսիսը,
կարծես, փոքր ինչ փոխել էր տաք աշխարհի որ-
դու բնական գոյնը և խել էր նրա սեւութիւնը:
Կառի ետևում նստած էր մի երիտասարդ ա-
րեւելեան թուրք գէպով և երկայն զանգարան մա-
ղբով: Այդ մաղբը սև սաթի նման փայլում էին:

այս յունվարի, կիրակի օր, ժամը 10¹/₂ ա-
ռաւօտեան Գումայի դահլիճը 1) երգում
ընդունելու համար, 2) քննելու զանգա-
տները մի քանի անձանց ձայնաւոր ընտրվելու
անկանոնութեան մասին և 3) քաղաքագլուխ
ընտրելու համար:
Մեր կարծիքով այդպէս վարվել չէ կար-
ել: Միայն հինգշաբթի օր, 20-ին յունվարի,
ձայնաւորները խմբան «ԿԱՅԿԱՅ» լրա-
դրում տպված ցուցակից, որ իրանց ընտրու-
թիւնը վաւերացրած է, իսկ հետեւեալ օրը,
21-ին յունվարի, արդէն հրաւիրելու են
ստանում շնորհ բերել կիրակի նոր

Նրա ամբողջ հագուստը նոյնպիսի սև գոյն ու-
նէր, որպէս գլխի մաղբը: Պատրաստված էին կոշտ
բուրդից: Այսպիսի հագուստ արեւելքում կրում են
անապատական քրդերները միայն, որոնք աշ-
խարհ չեն մտնում, մարդկանց երես չեն տես-
նում, այլ առանձնացած իրանց խցիկներում, ա-
ղջիկում են կամ սուրբ գրքեր են կարդում:
Կառի մէջ նստած էր մի անձնատուրութիւն
միայն: Նրան ոչ ոք չէր տեսնում:
Երբ կառը մոտեցաւ գիւղին, սկսեցին զան-
գակները հարկանել: Այդ ժամանակ միայն կառ-
ը փոքրիկ լուսամտաների վարդապետները բարձ-
րացան, և աջ կողմի լուսամտաւոր բացվեցաւ:
Այստեղից դուրս պարզվեցաւ մի ձեռք և սկսեց
խաչակնքել, օրհնութիւն տալ ամբողջին:
Ձեռքի երեսը և բազուկը (որ բոլորովին մերկ
էր) դրոշմված էին մուգ-կապտագոյն նկարներով
(ТАТУИРОВАННЫМ), որոնք ներկայացնում էին սե-
րովները, քերտիկները և մի վանքի պատկերը,
զարդարած խաչերով: Մոտիկները մոտենում էին
և ջերմութեամբ խոսեցին համբարում էին այդ խո-
հրաւոր ձեռքը: Նրա չափաւանի գոյն ունեցող
կառը երեսում էր, որ կողմը ծնվել էր տաք կլի-
մայի տակ, ուր մարդկանց կաշին արեւի ջերմու-
թեան ներքոյ կորցնում է իր սպիտակութիւնը:
Կառը մտաւ գիւղը:
Այդ կառը ամեն գիւղ, ամեն փոքրիկ քաղաք,
ուր որ համաւում էր, կանգնում էր կամ եկեղեցի
դռանը, եթէ այնտեղ կար յարմար իջևան, կամ
հոգեւոր առաջնորդը դռան և կամ տաք քահա-
նաների դռանը: Նա իրան հեռու էր պահում աշ-
խարհականների բնակարաններից: Իսկ այսօր
նրան ընդունելու համար պատրաստված էր գիւղի
հարուստ կալուածատիրոջ տունը:
Կառը դանդաղ էր շարժվում: Ումեղ ձիւները,
հակառակ իրանց կամքի, գնում էին համբարնայի
քաղաք: Որովհետեւ նրանք իրանց բնթացքը պի-
տի յարմարեցնէին ահապէս ամբողջ շարժման
հետ, որ չընդապառել էր կառը: Երեսում էր, այդ
խելացի անասունները այնքան սովորած էին այս-

քաղաքագլուխ ընտրելու համար, որ երբեք
մտածելու համար, թէ ում պէտք է
ընտրեն, արվում է ձայնաւորներին միայն մի
օր, այն է չաբաթ օր, յունվարի 22-ը:
Եւ չը պէտք է մոռանալ որ գումայի այժ-
մեան կալմանկերպութեան մէջ մօտ 40 նոր
ձայնաւորներ կան, որոնք որպէս ձայնաւոր-
ներ դեռ անփորձ են, ուրեմն նրանց աւելի
էլ շատ ժամանակ պէտք է տրվել խորհելու
համար, թէ ում են ուղիւ քաղաքագլուխ
ընտրել:
Եւ հրաւիրներ ուղարկելու թէ մի և նոյն
օրը և թէ մի օր առաջ, երեսում են տեղական
բոլոր լրագիրներում «ԿԱՅԿԱՅ», «ԵՐԻ-
ԴԱՎ. ՕԾՅՐ» և մինչև անգամ «ՄԵՂՈՒ»
մէջ այժմեան քաղաքագլուխ նպատաւոր
յօդուածներ, յօդուածներ, որոնք գրված
են իրր թէ հեղինակաւոր կերպով լի աշ-
քը շարժող թանկանքներով: Այդ յօդուած-
ները կարգաւիս, մարդը համոզվում է թէ քա-
ղաքը պայծառ դրութեան մէջ է: Բայց ո՞վ
չը գիտէ որ այժմեան ժամանակում ոչինչ
այնքան հեշտ չէ, որքան զանազան փառա-
ւոր հաշիւներ և հաշեկշիւներ անել, լի
գեղեցիկ, ուսուցիկ թանկանքներով: Օրինակ,
այն բաները, որ վաղը պէտք է անակա-
նան, այսօր միշտ ամենախառաւոր հաշիւ-
ներ են տալիս հասարակութեանը, որտեղ
ցոյց է տրված, թէ բանիւր մեծ շահեր ու-
նեցաւ այս տարին...
Ում յայտնի չեն սպանի ահա Ֆի-
պիսի լրագրութեան, որ ըստ չին խրատում, այլ
մի առանձին կամակատարութեամբ, այնքան կա-
մայ էին դնում, որ ամբողջ ողբան կամեւում է
նայել և բաւականացնէ իր փափաղը:
Փողոցները, տների լուսամտաները բռնված
էին մարդիկներով: Կնիկները, իրանց երեխանե-
րին գրկած, անց էին կենում ձիւներին երասա-
նակների տակով: Հատկը փորձում էին անիւնե-
րի տակով անցնել:
Կառը կանգնեց գիւղի կալուածատիրոջ տան
դռանը: Նրա ետևում նստած զանգարանի երի-
տասարդը ցած ցատկից, և շուտով բաց անելով
նրա դռանը, օգնեց նստողին դուրս գալու: Գիւ-
ղի երկու քահանաները և կալուածատէր պարսիկ
մասն սրբազան հիւրի թեքերի տակը, և համա-
րեւ ձեռքերի վրա նրան ներս տարան:
Թէ երեկոյ էր, բայց տախալին բաւական լոյս
կար: Այստեղ ամենայնիւ, բազմութիւնը դարձեալ
դուրս մնաց գէպը տեսնելուց: Որովհետեւ երեսի
վրա ձգած ունէր մի տեսակ խիտ օտարափոք,
որի վրա նկարված էր վերջին դատաստանի սոս-
կալի պատկերը:
Երբ նրան ներս տարան իր համար յատկապէս
պատրաստված սենեակը, երեսի քոյրը վեր առեց:
Յայտնվեցաւ մի պատկառելի գէպը փառահեղ
սպիտակ մօրուքով, երկայն աղիւստն մաղբով:
Արդարութիւնը, հոգեւոր խաղաղութիւնը, լուսա-
ւորված ջերմ հաւատքով, դուրս էին ցոլանում
նրա երեսի մեղմ գծերով:
Տունը գեղեցիկ կերպով զարդարած էր: Նրա
տեղերը այն տեսակ աղետականներից էին, որոնք
իրանց կեանքի առողջ տալիսները մարդաբար-
ների գեղութեան, չափաւորութեան և անբարոյա-
կան չափաւորութեան մէջ մաշում են, սպա-
ռում են, և երբ մօտենում են գերեզմանին, աշ-
խուհեւ յոգնած, ձանձրացած, վերադառնում են
գէպի հեռաւոր գաւառը, և անձնատուր են լի-
նում կրօնական բարեպաշտութեան:
Առանձնապաշտ մի հեռաւոր գիւղի խուլ ան-
կիւնում, այդ տեսակ մարդիկ չեն գլանում, հին

նանների փառաւոր հաշիւներ: Այդ տեսակ
սպանիական բիւրեղաւոր տպիկացաւ «ԿԱՅ-
ԿԱՅ» լրագրի երեկոյ համարում, որի
թանկանքներից երեսում է թէ Թիֆլիս քա-
ղաքի նիւթական, տնտեսական մասը ամե-
նափառաւոր և նախանձելի դրութեան մէջ է:
Եւ անմիջապէս այդ ում քաղաքում է
թիւնն էր ից յետոյ բոլոր տեղական լր-
ագիրներում, քաղաքագլուխ Մատիսովի ա-
ռանց ամենափոքր միջոց տալու ձայնաւոր-
ներին խորհելու, զործում է նրանց վրա
վերջին ա ա գ մ գ ի տ ա կ ա ն յ ա թ ա
կ ու մ ն, մի օրից յետոյ արդէն նշանա-
կելով ընտրութիւնները, որպէս զի նրանք
զանգնել զեռ ևս «ԵՐԻԴԱՎ. ՕԾՅՐ» և
«ԿԱՅԿԱՅ» լրագիրների իրան համար նը-
պատաւոր յօդուածների աղբեցութեան
տակ:
Այդպէս չեն վարվում, մանաւանդ երբ
ընտրողական կրքերը դեռ ժամանակ չունե-
ցան խաղաղելի, երբ այդ կրքերը դեռ այդ-
քան փառված են:
Գ. Ա.
ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՆԱՄԱԿ ՆՈՒՐԱԿ
Յունվարի 1-ին
Նախին դատարարութեան է կործանման. այսօր
կամ վաղը պէտք է կործանվի: Ահաւոր ամբողջ
երեք ամիս անձին չեկաւ. օրաստուի երեքին օրը
չէր լինում:
Յիշողութիւնները պահպանելու համար, չընդա-
տել իրանց այն զարդարանքներով, այն խոյտա-
համով առարկաներով, որոնց մէջ մի ժամանակ
լուրում էին: Այդպէս դարձրված էր և յիշեալ
կալուածատիրոջ տունը:
Մի գեղեցիկ դիւան, պատած մանրաշաղկոյն
ատրասով, սուրսում էր, որ յարգելի հիւրը նստէր
նրա վրա: Երբ տան տեղը հրապրեց նստել, յար-
գելի հիւրը կանգ առեց գեղեցիկ դիւանի առջև,
և մի տեսակ դարձեալական հայացք ձգելով նրա
վրա, արտասանեց այդ խօսքերը:
—Մեր Տէր Յիսուս Բրիտանոր Բէթլէհէմի մու-
րի մէջ ծնվեցաւ, և առաջին անգամ՝ արքայա-
նիւթի հովիտների հետ տեսնվեցաւ: Ահա հետեւ
չատ գիշերներ անց էր կապում բայցօթեայ, մերկ
գետնի վրա պառկելով: Այժմ Նրա անարժան ա-
շակերտին ինչ կը վայելէ: այսպիսի փոռաւոր
զանաւորակի վրա բազմել: Այդ խօսքերը արտա-
սանեց նա յունալին լեզուով, իսկ զանգարանի ե-
րիտասարդը թարգմանեց ռուսերէն:
Համ տեղը չը գիտէր վերադարձնել, թէ ամա-
չել էր, քրիստոնէական սովորապէսութեան հա-
կատակ, չուղ կենցաղաւարտութեան համար:
Գանգարանի երիտասարդը, մանաւորապէս ծա-
նոթացնելով տան տիրոջը Վլադիմիր հօր, տովո-
րութիւններէ հետ, յայտնեց, թէ աւելի յարգած
էր լինելին, եթէ թոյլ տային նրան չը չեղվի իր
կեանքի սովորական եղանակներից: Այդ խօսքերի
հետ զանգարանի երիտասարդը տարածեց դիւանի
մանրաշաղկոյն ատրասի վրա մի մաշված կապեր-
տի կտոր, որ Վլադիմիր հօր, զործանական օթոյն
էր: Նրա վրա է նստում էր նա, և գիշերները
քնում էր:
Նա իր ծանր հոգաւորները հանեց դիւանի
առջև և ամալական կերպով ծաղաղատելի բազմա-
ցաւ նրա վրա: Այդ հոգաւորները, երկու մատ-
նաչափ հաստ տակերով, նոյն ձեռ ունէին, որպէս
մեր քահանաները հանգում են սուրբ սեղանի վը-
րա պատարագ մատուցանելու ժամանակ:
Նրա անշուք, անմաքնած գլխուրը իր վրա ա-

միջոց, սև սև ամպերը երկինքը պատնային. քաղաքը և արևմտեան սահմանով անցնող Գիշի-չայ գետը ոչ թէ ջուր, այլ ցեխ-չաղախ բերեց աւաղով և սառնանայի քարերով լիքը: Օտարները համար դարմանալի, բայց մեզ համար այդ սովորական տեսարանը չուտով կանգ առաւ անձրեւի կարճատևութեան պատճառով և այդպիսով գետը լքեցինք իր նախկին հունը ու ճանապարհ բաց արաւ դէպի քաղաքի ներսը: Եկաւ օգոստոսի 31-ը, հեղեղը սկսեց, Գիշի-չայը և քաղաքը միջով անցնող Կոճաճ գետակը մեծացան, մտան փողոցները մէջ տուն, խանութ, քարվանսարայ, տախտակ, փայտ, ոչխար, տան ցանկեր ամենը ջրի գոհ եղան. էլ մի ջրաղաց չը մնաց, մի բան չը մնաց բոլորը սրբեցան. ամբարները ցորենի և բրինձի հազարաւոր հակները տարան, փողոցները միջով անուշիկ անդունդներ և ծործորներ բացվեցան: Միակ զլխաւոր ճանապարհը քարի շերտի վերափոխվեցաւ կտրտված տեղ տեղ վիհերով, անդունդներով, ծածկված քարաբանդ եղած խանութների, սատակած կենդանիների, տան կարասիքների և այլ մնացվածքներով: Ժողովուրդը սոսկում, դողում, սարսափում էր ընտելեան այդ խիստ հարուածի տակ և դեռ ուշքի չէկած, չը սթափված, վրա է հասնում սեպտեմբերի 4-ը. կրկին հեղեղ, կարծես ծովերը երկինք են վեր բարձրացել և այնտեղից թափվում են. գետակները մեծանում են, ողողում են փողոցները, պղինձերը, պարտեզները և տան բազրիք միջով իրանց համար ճանապարհ են բացանում ջրերը. ժողովուրդը չուարժում էր, ողբում է, հեկեկում է, ունենք փախչում են քաղաքի վերին մասը. մնացածները կղզիացած չըջապատած են ջրով, որը մեռնալով և զրդալով ուժգնութեամբ առաջ է մղվում, խորտակելով ամենայն ինչ: Վեց ժամ անցաւ և ահա ամենայն ինչ դադարեցաւ. պայծառ արեւ ծագեց. աղատվածները դնում են վրանափածներին տեսնելու. թէ բարեկամ և թէ օտար ամենքը դնում են այցելութեան: Բայց մօտեցիր այդ այցելութեանը մէկին ում և կամիս. ամենքի բերանից կը լսես կամաց-կամաց քշվող-չալիս «հայի որ ջուրը դիմի չի տարել, դիմի չի քշել» և այլն: Ահա ընթերցող այն չար նախանձը, չըկամութիւնը, որ ինչպէս մի թոյն, մի չար դե մտած է նուրսեղ սիրտը և միշտ դէպի կուրուստ է տանում նրան և երբեք չէ թող տալիս միասին գործելու. քանի քանի անգամ ջուրը մեծացել, ընթացքը փոխել և քաղաքին վնաս է տուել, բայց երբեք չեն միանում ջրի առաջը կտրելու,

աւանձին ուշադրութեամբ էր դարձնում: Դա կոչւո՞ւմ մազից գործված մի տեսակ մոյգ-մոխրագոյն հագուստ էր, որը անապատներում կոչւում են «խաւաղ», իսկ հայնոցներին «խաւաղազգեստ»: Այդպէս հագնվում են միայն իրանց անձը ամենախիստ ճշմոթեմեանը կենթարկող անապատական արեւմտեղները: Գլխին կրած ունէր մոյգ-լաջ-վարդի գոյնով ֆէս, փաթկած սև ապարօշնեւում, որոնց ծայրերը իջնում էին մինչև ուսերը: Վերնագոգեստը արեւմտեան կրօնաւորների ֆարաշայի նմանութեան ունէր, մինչև կրօնականները հասած լայն փեշերով և բաւական ընդարձակ թևերով: Մէջքը սեղմված էր սև կոշտ պատարասով լայն գոտիով: Մի անգլին երկաթեայ խաչ դարդարում էր նրա կուրծքը, որ կախված էր նոյնպէս երկաթեայ հաստ շղթայից: Գլխի և երեսի մազերը այնքան աճել էին, որ կարծես երբեք մկրատի և աճելու հետ ծանօթ չեն եղել: Այդ տալիս էր նրա դէմքին դեղին խաւարութիւն: Այդ արեւմտեան կրօնաւորները վանքի նուիրակ էր, իսկ գանդակահար երիտասարդը, որ իր հաղորատի ձևերով շատ չէր տարբերվում իր վարդապետից, նրա սարկաւազն էր: Մինչև այս տունը հասնելը, արեւդը մասին ուամիկ գիւղացիները մէջ տարածվել էին շատ առեղծոածային պատմութիւններ, շատ առասպելներ: Ասում էին, որ նա ոչինչ չէ ուտում, ոչինչ չէ խմում, այլ միայն աղօթքով է կերակրվում: Ասում էին, որ նա կոյրերի, կաղերի, հիւանդների վրա բժշկութիւններ է անում, և ուրիշ շատ պայտիս բաներ էին ասում: Բայց ինչ որ ճշմարտ էր, այն էր, որ նա չափազանց պարզ և սակաւակտ մարդ էր. խորշում էր ամեն տեսակ վայելչութիւնից, որոնք թուլացնում են հոգին, իսկ սնուցանում են մարմնականը և անասնականը մարդու մէջ: Երբ արեւմտեան ծաղկապտիկ նստեց դիւանի վրա, գիւղի երկու քահանաները և տան տէրը դեռ կանգնած էին նրա առջև, չէին համարձակվում նստելու: Նա խնդրեց, որ նստեն, ասելով.

որ ընդամենը մի քանի հազար մանէթ արժէ և չեն կամենում քաղաքը ապագայ աւելի մեծ և սոսկալի ջրհեղեղից ազատելու: Նուրսեղին հետևում է այն առածին, որ ասում է «իմ երկու աչքըս հանիր, թար ըլի իմ հարեանի մի աչքը հանես»: Եթէ ջուրը մէկի ամեն ինչը քշի, նա չի տիրի, այլ կուրսխանայ եթէ տեսնի, որ հարեանի ունեցածի գոնեա կէսը քշել տարել է: Եթէ Գիշի-չայի առաջը պատնէշ չը դնեն, կոճաճի երկու կողմից պատեր չը բարձրացնեն և փառած տախտակեայ կամուրջների տեղ քարեայ կամուրջներ չը շինեն՝ Նուրսին շատ շուտով պիտի ջրով կործանվի: Քսան տարուց աւելի է հարց է ծագել քաղաքի մէջ տեղից կաշու գործարանները (դարպիսանա) վերցնելու, հեռացնելու. մօտ երեք տարի է այդ հարցը վճռվել է դրականապէս. ուստի պէտք է հեռացնուէր քաղաքի սահմանից դուրս, բայց ընդհակառակը այժմ իւրաքանչիւր կաշեգործ իր տանըն է կաշեգործութեամբ պարսպում և եթէ մինչև այժմ քաղաքի մի մասի օդն էր վարակված, ապականված, այժմ ամբողջ քաղաքի օդն է վարակված. պէտք է դրան աւելացնել և այն, որ քաղաքի մէջ լիքն են մետաքսի գործարանները, որոնցից առաջացած ժանտախտային դուրծիքը ապականված ջուրը պակաս չեն իրանց սպանող գործութեամբ. էլ չեն յիշում այն, որ իւրաքանչիւր տան առաջ անգլին կուտակներով բարձրանում են կենդանիների աղբը, որոնց դարչնելի հոտը ծաւաւում է փողոցով անցնողի քիթը: Ապրծում է, որ այնտեղ ուր տեղական ժողովուրդը ինչնաճանաչութեան աստիճանին չէ հասած, նա կարելի ունի որ տեղական կառավարութիւնը նրան դեկավարէ և առաջնորդէ: *** ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՒՆ Թիֆլիս, 20 յունվարի Անցեալ տարվայ դեկտեմբերի 19-ին վախճանվեցաւ Թիֆլիս քաղաքի բնակիչ արհեստավոր Սողոմոն Մարտիրոսեան Գաղարեանց: Հանգուցեալի հարազատ որդի Անտոն Սողոմոնեան Գաղարեանց ըմբռնելով իր բազմեղախ հօր մարդասեր ոգին և ինքն ի բոլոր սրտէ համակրելով նրան, իր հանգուցեալ հօր յիշատակը յաւերժացնելու համար, Նուիրում է զանազան բարեգործական հիմնարկու-

—Վուր նստեցէք, որպէս սովոր էք: Տան տէրը տեղաւորվեցաւ բազմաթոռի վրա, իսկ երկու քահանաները, նստեցին հեռու աթոռների վրա: Հիւրանոցում, ուր գտնվում էին նրանք, տիրում էր մի տեսակ ծանր լուրթիւն: Տան տէրը, չը նայելով որ բաւական դուրսաձագնու և մինչև անգամ շատախօս մարդ էր, ինչպէս լինում են առհասարակ շատ ման եկած, շատ բան տեսած և շատ բան լսած ծերունիները,—այսու ամենայնիւ, չը գիտէր ինչ առարկայի վրա խօսել իր տարապան հիւրի հետ: Նա գտնվում էր մի տեսակ երկեղաձուլութեան մէջ, որ տիրում է մարդու սրբախին, երբ զգում է գերբնական էակների ներկայութիւնը: Իսկ քահանաները վախճանում էին խօսել աւելի այն պատճառով, որ ցոյց չը տան իրանց աղիւսութիւնը: Վերջապէս կից սննեակի դռնից ներս մտաւ տան տիկինը իր գաւակների ահազին խումբով և հիւրանոցի լուրթիւնը փոքր ինչ փարսափեցաւ, փոքր ինչ կենդանացաւ: Ամուսին այլը կանգնեց, սկսեց ներկայացնել նախ իր տիկնոջը, յետոյ իր աղջիկներին և որդիներին: Բոլորը հերթով մօտեցան, համբուրեցին արեւդայի աջը և օրհնութիւն առին: Տիկինը նստեց արեւդայի դիւանի մօտ, մեծ աղջիկները և մեծ որդիները տեղաւորվեցան միւս կողմում, իսկ փոքրիկները մի քանի բոպէ ոտքի վրա մնացին, ձանձրացան և դուրս գնացին: Զարգելի հիւրը, ինչպէս երևում էր, կանանց զբաղեցնել չը գիտէր, և կարծես թէ, նրանց ներկայութիւնից նեղվում էր: Այդ երեսուն էր այն անախորժ արտապայտութիւնից, որ նկատվում էր նրա տիկուր դէմքի վրա, որը ամենայն ջանքով աշխատում էր թաղանթի: Դա կուսակրօնի սովորական վրդովմունքն է, երբ հանդիպում է կնոջ: Բայց ինչով բացատրել այդ: —Ձեր սրբազնութիւնը, երեկ, շատ հեռուից էր գալիս, տան տիրուհին սկսեց խօսակցութիւնը:

Թիւններին 900 բուր, որոնցից 500 բուր ինձ է յանձնում կարգադրել հետեւալ կերպով. 300 բուր «Հայոց Բարեգործական» ընկերութեան կողմանում, 100 բուր էջմիածնի Գեորգեան ձեռնարանին և 100 բուր Հաւարարի էջմիածնեցոյ Ս. Գեորգ եկեղեցու Մարիամեան հայ օրիորդաց ուսումնարանին: Մի երիտասարդի իր արհեստավոր հօր «հալալ քրտինքով» աշխատած գումարի մի նշանաւոր մասի այսպիսի աղքատ գործադրութիւնը, անշուշտ, արժապէս կը գտնի ամեն մի աղքատ սրտի մէջ: Բժիշկ Նաւասարդեան ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳԻՒՆ Ալէքսանդրապոլ, 16 յունվարի Խնդրեմ այս երկաթով նամակիս տեղ չնորձէք «Մշակի» էջերում, ի դիտութիւն մեր հասարակութեան այն զատակարարի, որ զիտէ փոքր ի շատէ հետաքրքրվել հասարակական ընթացիկ գործերի դրութեամբ: Անցեալ ամսի 2-ին սեղական թատերասրահայ խումբը տուեց մի ներկայացում, քաղաքային կըլուրի դահլիճում, բարեգործական նպատակով, յօգուտ Սահակաւանչեան օրիորդ դպրոցի «Սանրուստ» պատմական ողբերգութիւնը երեք արաբականութեամբ և «հերոսուհի Աթանա» կենդանի պատկեր երեք տեսիլներով: Ներկայացումը աջող անցաւ: Մանաւանդ լաւ կատարեց «Սանրուստի» դերը օր. Կ. Քանդաղանց, որ քանիցս անգամ արժանացաւ հանդիսականների բուռն ծափահարութեանը: Այս ներկայացումից հոյսացաւ մուտք ընդամենը 133 ռ. 50 կ., որից դուրս գալով ծախսերը, մնաց գուտ արդիւնք 55 ռ. 50 կ.: Այս գումարը խումբը անմիջապէս յանձնեց դպրոցի վարչութեանը: Այս մի և նոյն խումբը ամսոյ 9-ին, դարձեալ տուեց մի ներկայացում յօդուտ «քաղաքային ըլբօսարանի»—«Սև հողեր» կամ «Եստին գիշեր» լրարատեան պատմական ողբերգութիւնը երեք արաբականութեամբ, «Թատրոնալէն» զաւեշտ մէկ արաբականութեամբ և «հայկական 61-րդ յօդուած» կենդանի պատկեր երեք երեւոյթների մէջ: Թէ խաղը և թէ կենդանի պատկերը շատ լաւ անցան և գեղեցիկ սպասարկութիւն թողին հանդիսականների վրա: Ներկայացման դահլիճում ոչ մի պարսպ տեղ չը կար, բոլոր տեղերը գրաված էին: Գեռ աղբային պատմական պիէտաներին համակողմ, մեր Արեւմտեան դարձաւ դէպի գանդահար սարկաւազը, որ կանգնած էր նրա մօտ: Թարգմանը պատահանեց.

—Այո, հեռուից, շատ հեռուից: Ամբողջ երեք ամիս ճանապարհ ենք անցել, մինչև հասել ենք այստեղ: Այդ միջոցին ֆրակով և սպիտակ ձեռնոցներով ներս մտան երկու սպասաւորներ և արծաթեայ մատուցարանների վրա տուեցին թէյ: Արեւմտեան հրաժարեցաւ ընդունելուց, ասելով, որ սուրբ տճարի սպասաւորները իրանց հեռու են պահում անուշ ըմպելիքներից: Տան տիկինը երկար աշխատում էր բացատրել համոզել նրան, թէ դա հասարակ թէյ է, ուրիշ ըմպելիք չէ, թէ դրան գործ են ածում իրանց երկրում մինչև անգամ էգզորները: Չը կամենալով վշտացնել տան տիկինն ըրարեւորութիւնը, արեւմտեան ընդունեց մի բաժակ և սկսեց առանց չաքարի խմել: Երկու քահանաները, հետեւեցին նրա օրինակին և հակառակ իրանց սովորութեան սկսեցին իրանք էլ կծովել խմել: Տիկինը հետաքրքրվեցաւ դիտելով, թէ ինչ նպատակով է ճանապարհորդում շուրջին սրբազնութիւնը: (Տիկինը միշտ նրան «սրբազնութիւն» էր կոչում, թէ և յարգելի հիւրը եպիսկոպոս էր, այլ Նյուսաղէմի վանքի յոճայ միաբնութեան արեւմտեանըն էր): Արեւմտեան համառօտ կերպով յայտնեց իր ուլ լինելը կամ ինչ միաբնութեան կողմից իրեն Նյուսաղէմի նուիրակ ուղարկված լինելը,—յայտնեց իր ճանապարհորդութեան նպատակը: Այսուհետեւ խիստ ցաւալի կերպով սկսեց նկարագրել «սուրբ տաճարի» թշուառ դրութիւնը,—նկարագրեց Փրդի-չի սուրբ գերեզմանի հաւածանքը մահմետականներից,—նկարագրեց միաբնութեան կրած նեղութիւնները թուրքերից, նրանց աղքատութիւնը և ողորմելի վիճակը: Նրա ամբողջ պատմութիւնը այնքան աղբու և ցաւակցական էր, որ տան տիրուհին լսելու ժամանակ անդադար խաչակնքում էր իր երեսը. վերջը նա այլ ևս զիմանալ չը կա-

հասարակութեան ամեն դատարարից յաճախել էին այդ երկու ներկայ գանդահար ներկայացմանը: Հանդիսականների գոհունակութիւնը խաղի վերաբերութեամբ կատարեալ էր: Այս անգամ մուտքը հասաւ 234 բուրի, որից անհրաժեշտ ծախսերը դուրս եկան, որպէս լուսաւորութեան, մուգիկայի և այլն. մնացած գուտ արդիւնք 160 բուր խումբը յանձնեց ուր հարկն էր: Այս ներկայացման աւելիով սեպտեմբեր արեւմտեան կողմից երեք զգում յայտնել հրապարակապէս մեր խորին չնորհակալութիւնը տեղույս զաւառապետի պաշտօնակատար մեծ. պ. Վաղարշակ Դ-ի, խաթանեանցին, որ, գործնականապէս, օգնեց թատերասրահայ խմբին, այս բարեգործական ձեռնարկութեան մէջ, իր հովանաւորութեամբ: Ծնորդակալութեան արժանի է և յարգելի տիկին Ն. Յովհաննիսեանց, որ չը դացաւ խմբին իր աջակցութիւնը և այն օրիորդները, որոնք արհամարհելով զանազան նախապաշարմունքներ, մասնակցեցին այս ներկայացմանը: Վերջացում եմ նամակս, ցանկանալով յարատեւութիւն մեր քաղաքի հայոց բնմին: Տեղացի ՆԵՐՍԻՍ ԼՈՒՐԵՐ — ԳՈՒՐԱՅԻՑ մեզ գրում են: «Առուստրը մի մօտ չափազանց ընկած է: Ամենանշանաւոր մազալիք օրական քսան բուրբուռ ապրանք հաղել է վաճառում: Իսկ վախճաւորները, մանաւանդ հրէաները, մեծ տոկոսներով, մինչև 24% կամ նոյն իսկ 30% փող վեր առնելով, զանազան ապրանքներ են վաճառահանում գիւղերը և այսպիսով համարեա ընդհատում են գիւղացիների երթևեկութիւնը դէպի քաղաք: Այդ գիւղացիներից մեր վաճառականները աւելի շահ են սպասում այսպիսի մի սակաւարեան քաղաքում, քան ինչպէս Վուրա քաղաքն է: Ամենքի բերանից զանգատ է լսվում թէ՛ առուստրը շատ վատ է: Մանաւանդ զանգատում են նրանք, որոնք Ռուսաստանից ապրանքը կրեղիտով են բերել, իսկ փողը պէտք է լրացնել:» Մոսկ. Телеграф» Լրագրում կարդում ենք հետեւեալը: Անդրկովկասեան տրանզիտի հարցը, որ ընդհանուրի ուշադրութիւնն էր գրաւել, ինչպէս արդէն յայտնի էր մեր ընթերցողներին, յանձնված է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկոլայեւիչի լրագրաւ, թաշկինակը տարաւ աչքերին, սկսեց դատն կերպով հեկեկալ: Արեւմտեան նկատելով այդ միջոցից նրան, ասելով. —Սուրբ տաճարի բոլոր թշուառութիւններին դարման կը տարվի բարեպաշտ հաւատացեալից նուիրատուութեամբ: Ես ուխտել եմ այնքան ժամանակ չուտել, չը խմել, չը քնել, և այդ երկաթեայ շղթան (նա ձեռքը տարաւ դէպի հաստ շղթան, որից քարչ էր ընկած անաղին երկաթեայ խաչը նրա կուրծքի վրա) միշտ իմ պարանոցին կրած պիտի ունենամ,—մինչև բարեպաշտ հաւատացեալ օժանդակութեամբ չը հաւաքեմ այնքան նուէրներ, որոնցմով կարելի լինի Փրկչի սուրբ գերեզմանը գերութիւնից ազատել: —Միթէ գերութեան մէջ է նա, բացականչեց տիկինը: —Այո, գերութեան մէջ է, անօրէնների ձեռքում...: Վանքը պարտքի տակ է ընկած... սըրբութիւնները դուռ են դրված... —Ասումած իմ, Ասումած իմ, բացականչեց տիկինը, դարձեալ թաշկինակը տարաւ դէպի աչքերը: Տիկինն օրինակին հետեւեց և նրա ամուսին այլը: Երկու քահանաները նոյնպէս փորձեցին զգացում ձևանալ: Թիւ երկրորդ բաժակը ընդհատեց այդ տխուր խօսակցութիւնը. սպասաւորները արծաթեայ մատուցարանները ձեռքներում կրկին ներս մտան: Բոլոր ժամանակը արեւմտեան խօսում էր յոճային, իսկ գանդահար երիտասարդը թարգմանում էր նրա առածները: Այդ վերջինը ուսանողն ունեցան շատ փոքր դիտել, և այդ աւելի հետաքրքրական էր դարձնում նրա խօսքերը, երբ շատ բաներ մնում էին անհասկանալի: (Ար չարանակի)

Ս. ՊԵՏՏՐՐՈՒՐԳ, 20 յունվարի: Գունավոր
18-ին կայսրը և կայսրուհին Լեդենբուրգեան
դուքսը և դքսուհուն հետ իտալական օպե-
րա լսեցին: Գունավորի 19-ին Լեդենբուրգեան
դուքսը և դքսուհին այցելում էին Բար-
ձրագոյն անձանց և ընդունում էին նրանց
երեկոյան: Նրանք ներկայ գտնվեցան մեծ
պարահանդիսին Ձմերային պալատի մէջ
Գունավորի 19-ին նահանգական զատարա-
նում փոխադարձ կրեդիտի ընկերութեան մէջ
կատարված զեղծումների զործի քննութեան
ժամանակ կարդացվեցան օրագիրներ և ցուց-
մունքներ առնվեցան Զադլեր, Մասվո, Լ
Մարկ վկաներից, որոնց ցուցմունքները վե-
րաբերում են առանձնապէս Սինթրրիխով
Ժադիմբրովսկի և Պօզլերով մեղադրվածնե-
րին: «ГЛОСОТЪ» լրագիրը հաղորդում է, որ
յունվարի 17-ին վերջացան ներքին զործե-
րի մինիստրի օգնականի նախադահլութեան
տակ եղած մասնաժողովի աշխատանքները
խմբէքների հարկի կանոնադրութեան խախտ-
ման համար տուգանքների մասին: Մաս-
նաժողովը նախադէլ է. զիւղական զործե-
րի գաւառական վարչութիւններին և քա-
ղաքային վարչութիւններին յանձնել զինե-
վածառններին հաւանողական վկայականները
տալը: Մեծացնել տուգանքները, ապահովել

Типогр. Главн. Упр. Главн.нач. гражд. час., Лор.-Мелик. ул. каз. д.